

Κείμενο της Jadwiga Kolodziejska, συμβούλου του Ινστιτούτου Βιβλίου της Πολωνίας, δημοσιευμένο στα Πρακτικά του Συνεδρίου της IFLA του 1979. Σε ελεύθερη απόδοση και διασκευή από τη Νίκη Κοντοπούλου, Δ/τρια του Τμήματος Καταλόγων της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ελλάδος.

Η νομοθεσία των βιβλιοθηκών: αντικείμενο έρευνας

νομοθεσία που αφορά την ίδρυση, οργάνωση και λειτουργία των βιβλιοθηκών στο σύνολό τους, αρχίζει να ερευνάται συστηματικά από τους επιστήμονες βιβλιοθηκάρους και να περιλαμβάνεται στα αναλυτικά προγράμματα των Σχολών Βιβλιοθηκονομίας, κύρια, μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Κι' αυτό γιατί από τότε ακριβώς, σε Ανατολή και Δύση εκπονούνται, για να εφαρμοστούν σταδιακά, ολοκληρωμένα εθνικά προγράμματα-εκπαιδευτικά, ερευνητικά και πληροφοριακά, που φυσικά προϋποθέτουν και αντίστοιχη ανάπτυξη «εθνικών συστημάτων ή δικτύων βιβλιοθηκών». Αργότερα μάλιστα, μετά την εισβολή των Η/Υ και τη μεγάλη τεχνολογική επανάσταση, ανακύπτει έντονη και επιτακτική η ανάγκη της συνταγματικής κατοχύρωσης και της ενιαίας νομοθετικής ρύθμισης της δομής και λειτουργίας των δικτύων αυτών, που αποδεδειγμένα είναι τα κέντρα που τροφοδοτούν την εθνική και διεθνή τράπεζα πληροφοριών με στοιχεία.

Τα μέχρι τότε σποραδικά νομοθετήματα και εκτελεστικά διατάγματα που τα συνόδευαν, παραχωρούν τη θέση τους στο «νόμο-πλαίσιο», που ρυθμίζει ενιαία τη δομή και λειτουργία των βιβλιοθηκών των υποσυστημάτων ή υποδικτύων καθώς και τη διασύνδεσή τους με τα υπόλοιπα υποδίκτυα και το βασικό κορμό.

Στη διαμόρφωση της σύγχρονης νομοθεσίας των βιβλιοθηκών έχει γίνει παγκόσμια αποδεκτό, ότι πρέπει να τηρούνται ορισμένες βασικές αρχές, όπως:

1. Η τήρηση των κανόνων της σύγχρονης βιβλιοθηκονομίας στην οργάνωση και διοίκηση των βιβλιοθηκών.

2. Η καθιέρωση της αρχής της επικοινωνίας και συνεργασίας ανάμεσα στις βιβλιοθήκες του δικτύου σε θέματα όπως: α) η συγκέντρωση, αποθήκευση, επεξεργασία και διακίνηση των συλλογών τους, β) η παραγωγή και διάδοση, μετά από κοινούς τρόπους επεξεργασίας, βιβλιογραφικών και κάθε άλλου είδους πληροφοριών,

γ) η εκπαίδευση και επαγγελματική επιμόρφωση του προσωπικού των βιβλιοθηκών του δικτύου.

3. Η χάραξη γενικών, κατευθυντήριων γραμμών για τη λειτουργία των βιβλιοθηκών του δικτύου και για την πραγμάτωση, τόσο των γενικών, όσο και των ειδικών για κάθε είδος βιβλιοθηκών του δικτύου στόχων.

4. Η παροχή εξουσιοδοτήσεων στα επί μέρους διοικητικά όργανα των βιβλιοθηκών των υποδικτύων για την επεξεργασία αρχών και οργανωτικών σχημάτων που εξυπηρετούν τη βιβλιοθήκη τους ανάλογα με τους στόχους της.

Η τελευταία αυτή αρχή είναι ίσως η βασικότερη για την εύρυθμη και αποτελεσματική λειτουργία των βιβλιοθηκών του δικτύου, εφόσον δεν είναι δυνατόν ένας νόμος-πλαίσιο να καλύψει όλες τις λεπτομέρειες και να προκαθορίσει σχήματα και διοικητικές δομές, δεσμευτικές για τα διοικητικά όργανα (διευθυντές, διοικητικά συμβούλια κλπ.) που έτσι θα είχαν «κενή εξουσία». Πως θα ήταν δυνατό να παραγνωρισθεί από ένα γενικό νόμο η συμβολή των στοιχείων: πεί-

ρα του βιβλιοθηκάρου και ειδικοί στόχοι των βιβλιοθηκών των υποσυστημάτων του εθνικού δικτύου βιβλιοθηκών;

Βέβαια η ευρύτητα και η ελαστική γενικότητα στη διατύπωση ενός τέτοιου νόμου, σε όση έκταση αφορά την οργανωτική δομή των βιβλιοθηκών, έχει και ορισμένα μειονεκτήματα. Σημαντικότερο μπορεί να θεωρηθεί η έλλειψη σταθερών προτύπων που θα καθορίζουν με τρόπο ενιαίο τις ελάχιστες υλικές προϋποθέσεις, κάτω από τις οποίες οι βιβλιοθήκες του δικτύου θα μπορέσουν να αποδώσουν έργο.

Λέγοντας «υλικές προϋποθέσεις» εννοούμε τις κατάλληλες κτηριακές εγκαταστάσεις της βιβλιοθήκης, τον προϋπολογισμό της, τις συλλογές του υλικού της, τις ετήσιες προσκτήσεις υλικού, τον αριθμό του προσωπικού της, τα επαγγελματικά τους προσόντα.

Η έλλειψη του πρότυπου αυτού, υπάρχει κίνδυνος, να οδηγήσει τα διοικητικά όργανα κάθε βιβλιοθήκης—μονάδας του υποδικτύου—στη λήψη αποφάσεων για την επιδίωξη της

πλήρωσης των υλικών προϋποθέσεων, των οποίων έχουν επισημάνει την έλλειψη. Και η επιτυχία των επιδιώξεων αυτών εξαρτάται έτσι από την προσωπικότητα του διευθυντή της βιβλιοθήκης και τη δραστηριότητα του διοικητικού της συμβουλίου, που συνεργαζόμενοι, καταφέρνουν να πείσουν τα κέντρα αποφάσεων του φορέα από τον οποίο εξαρτώνται διοικητικά. Παρατηρείται γι' αυτό πολλές φορές άνιση ανάπτυξη μιας ή περισσοτέρων βιβλιοθηκών ενός υποσυστήματος σε βάρος των υπολοίπων.

Γίνεται φανερή η ανάγκη καθιέρωσης του πρότυπου των «υλικών προϋποθέσεων» που θα καθορίζει με ακρίβεια και σαφήνεια τις ελάχιστες προϋποθέσεις, οριακές για την εύρυθμη λειτουργία των βιβλιοθηκών κάθε υποσυστήματος (ειδικών, λαϊκών, πανεπιστημιακών κλπ.).

Αρμόδιο για την έκδοση του «νόμου πλαισίου» είναι το καθ' ύλην αρμόδιο υπουργείο (Πολιτισμού ή Παιδείας) που συνεπικουρείται, κατά τη διεθνή πρακτική, από τα Βιβλιοθηκονομικά Κέντρα, όπου υπάρχουν, ή τα Συμβούλια Βιβλιοθηκών. Τα συμβούλια αυτά συγκροτούνται με πρωτοβουλία του καθ' ύλην αρμόδιου υπουργείου, και αποτελούν ένα είδος εποπτικού και συμβουλευτικού οργάνου, επιφορτισμένου με την παρακολούθηση της εφαρμογής του νόμου-πλαίσου, με την κατάρτιση και προώθηση για δημοσίευση των εκτελεστικών του νόμου-πλαίσου διαταγμάτων κλπ.

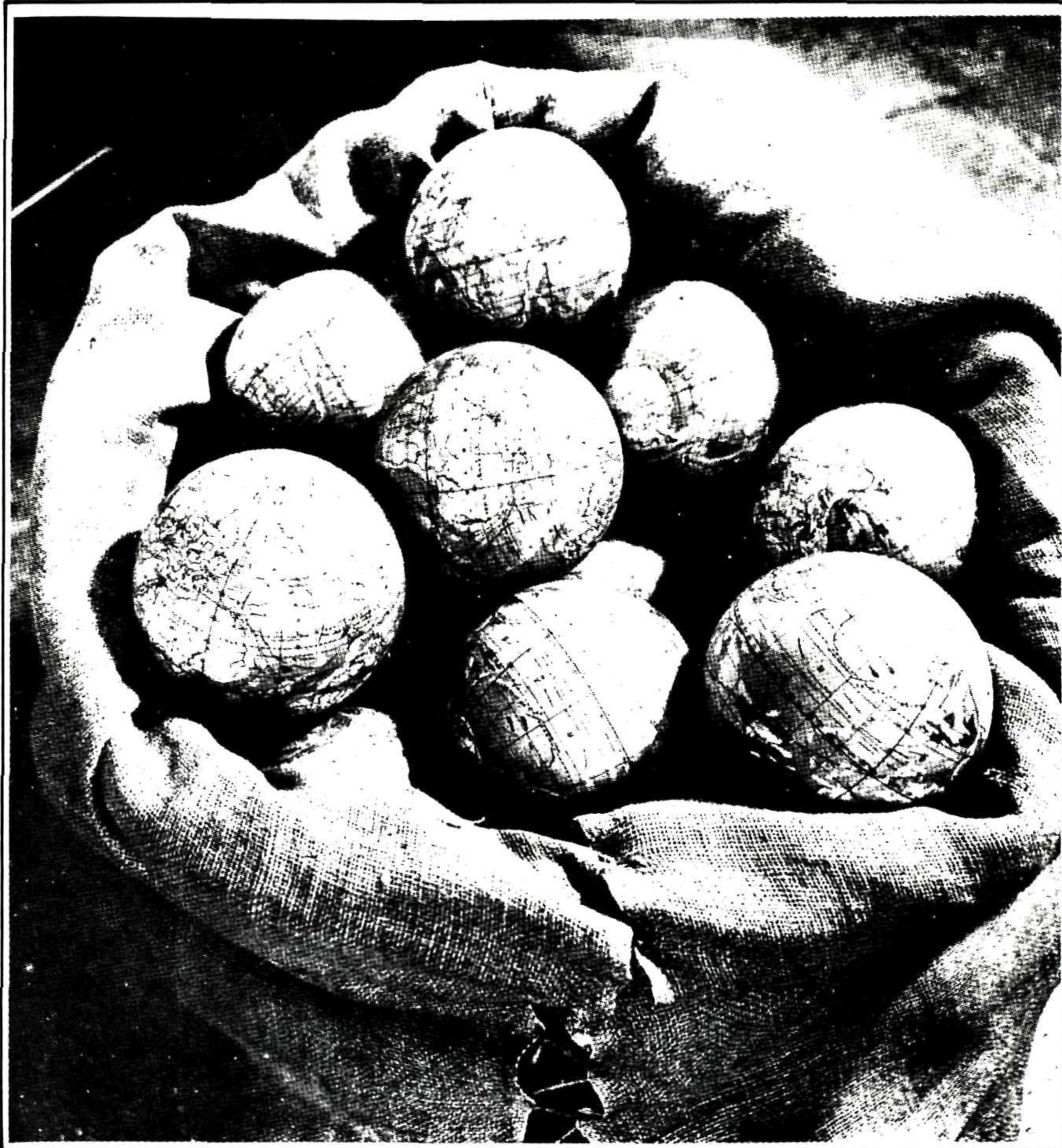
Σε πολλές χώρες τον ρόλο του συμβουλίου αναλαμβάνει η Εθνική Βιβλιοθήκη (παράδειγμα: Βουλγαρία, Πολωνία) που είναι και επικεφαλής του Εθνικού Δικτύου Βιβλιοθηκών της χώρας της.

Όποιο όμως κι αν είναι το συμβουλευτικό όργανο που θα συνεπικουρεί το αρμόδιο για τις βιβλιοθήκες Υπουργείο (βιβλιοθηκονομικό κέντρο, εθνική βιβλιοθήκη, συμβούλιο βιβλιοθηκών) επιφορτίζεται με τις ακόλουθες αρμοδιότητες:

1. Διατυπώνει σαφείς προτάσεις σχετικά με τη χάραξη της πολιτικής του κράτους για τις βιβλιοθήκες και τη βιβλιοθηκονομική παιδεία.

2. Καθορίζει και υποδείχνει τον τρόπο με τον οποίο θα αναπτυχθούν οι δραστηριότητες των βιβλιοθηκών του εθνικού δικτύου.

3. Σχεδιάζει με λεπτομέρειες το οργανόγραμμα ανάπτυξης των βιβλιοθηκών του δικτύου, ανεξάρτητα από τον φορέα στον οποίο υπάγονται.

4. Ενισχύουν τη λειτουργική διασύνδεση των βιβλιοθηκών των υποδικτύων μεταξύ τους.

Ιδιαίτερα σημαντική είναι η συμβολή των επαγγελματιών Ενώσεων Βιβλιοθηκάρων, τόσο στο θέμα της στενής, όσο γίνεται, διασύνδεσης και επικοινωνίας των υποδικτύων μεταξύ τους, όσο και στη στενή παρακολούθηση της εφαρμογής του νόμου-πλαίσου. Η διεθνής πρακτική (Μεγ. Βρετανία, Πολωνία, Βουλγαρία) έχει αποδείξει πόσο δυναμική είναι η συμβολή και παρέμβαση των Ενώσεων Βιβλιοθηκάρων και των Επιστημονικών και Ερευνητικών Ιδρυμάτων του Βιβλίου και της Βιβλιοθηκονομίας, όπως το Ινστιτούτο Βιβλίου, τα Βιβλιοθηκονομικά Κέντρα (όπως για παράδειγμα το Deutsches Bibliotheksinstitut στο Δ. Βερολίνο), ακόμα και οι Εθνικές Βιβλιοθήκες, όταν «τίθενται επικεφαλής» των Εθνικών Δικτύων Βιβλιοθηκών. Ειδικότερα οι Ενώσεις Βιβλιοθηκάρων, με τις ομάδες εργασίας, που αποτελούνται από έμπειρα και καλά καταρτισμένα μέλη τους, συμβάλλουν, όχι μόνο θεωρητικά, αλλά και έμπρακτα στη δημιουργία μιας σωστής και σύγχρονης νομοθεσίας. Μαζί με τα Ινστιτούτα Βιβλίου και τα Βιβλιο-

θηκονομικά Κέντρα ή τις Εθνικές Βιβλιοθήκες πραγματοποιούν σημαντικές εκδόσεις εγχειριδίων, πολύτιμων Οδηγών δουλειάς για τους βιβλιοθηκάρους όλων των βιβλιοθηκών του δικτύου. Τέτοιες εκδόσεις για παράδειγμα έχει κάνει το Ινστιτούτο Βιβλίου της Πολωνίας την τελευταία 10ετία, όπως είναι: α) το Βιογραφικό Λεξικό των Ασχολουμένων με το Βιβλίο, β) η Εγκυκλοπαίδεια του Βιβλίου, γ) η Εγκυκλοπαίδεια της Σύγχρονης Πολωνικής Βιβλιοθηκονομίας και πολυάριθμα άλλα έντυπα που δίνουν στη δημοσιότητα πολύτιμα στατιστικά στοιχεία, βιβλιογραφικά, καθώς και στοιχεία συγκριτικής βιβλιοθηκονομίας.

Ο νόμος-πλαίσιο των βιβλιοθηκών πρέπει να είναι «λογικός». Δηλαδή να έχει λάβει υπόψη την κοινωνική δομή (κοινωνιολογικό κριτήριο), την ψυχολογία του λαού (ψυχολογικό κριτήριο), την πολιτική και οικονομική πραγματικότητα (πολιτικο-οικονομικό κριτήριο), τις αρχές της σύγχρονης επιστήμης της οργανωτικής και της επιστήμης της βιβλιοθηκονομίας.

Στην πράξη όμως, οι σύγχρονοι νόμοι, ελάχιστα από τα κριτήρια αυτά απηχούν. Αιτία: η πολύ φτωχή εμ-

πειρική γνώση των ανθρώπων που νομοθετούν στα επίπεδα αυτά. Πόσοι νόμοι σήμερα δουλεύονται με τις τυπικές για κάθε μία από τις επιστήμες που προαναφέραμε μεθοδολογικές αρχές; Μοναδική, θα λέγαμε, εξαίρεση αποτελούν οι μέθοδοι και αρχές της κοινωνιολογίας, τις οποίες όλο και συχνότερα χρησιμοποιεί ο σύγχρονος νομοθέτης στο έργο του, γιατί γνωρίζει καλά ότι, νόμος που δεν απηχεί την κοινωνική πραγματικότητα, απορρίπτεται από το κοινωνικό σύνολο στο οποίο απευθύνεται και είναι καταδικασμένος σε αφανισμό, προτού καν εφαρμοστεί. Έτσι διαπιστώνεται στη διεθνή πρακτική ότι οι νόμοι αντανακλούν την ανθρώπινη συμπεριφορά και δεν πρέπει να συγκρούονται με την ανθρώπινη φύση.

Ο νόμος-πλαίσιο των βιβλιοθηκών, για να εξασφαλίζει προϋποθέσεις σωστής εφαρμογής και αποδοτικής λειτουργίας, πρέπει να παρέχει στα διοικητικά όργανα του δικτύου, των υποδικτύων και των μονάδων του υποδικτύου, δηλαδή στις επί μέρους βιβλιοθήκες, «ευχέρειες» ευκινησίας και πρωτοβουλίας. Με άλλα λόγια να καθιερώνει τη «διοικητική αποκέντρωση». Γιατί όταν δεν της παρέχονται αρκετές αρμοδιότητες συντηρείται ο συγκεντρωτισμός των κεντρικών διοικητικών οργάνων και η απομόνωση των μονάδων του δικτύου, που για να ζήσει και να αποδώσει απαιτεί ιδιαίτερα στενή συνεργασία και αλληλεξάρτηση ανάμεσα στα υποσυστήματα, τις μονάδες και το επικεφαλής κεντρικό όργανο. Στην αντίθετη περίπτωση του συγκεντρωτισμού, καταλήγουμε σε «εξαρτημένη», «υποταγμένη οργάνωση», όπου το επικεφαλής αρμόδιο υπουργείο βάζει διαρκείς φραγμούς, αφού θα λειτουργεί συγκεντρωτικά και θα διοικεί (θα υποτάσσει) στα δυσκίνητα γρανάζια του το εθνικό δίκτυο. Ο κίνδυνος της καθυπόταξης γίνεται ακόμη μεγαλύτερος, όταν, όπως στη χώρα μας οι βιβλιοθηκάριοι-σύνδεσμοι του δικτύου δεν έχουν παράδοση, πείρα και ενδέχεται να μη πάρουν στα σοβαρά το διαμεσολαβητικό, αποφασιστικό για την επιτυχία του δικτύου, ρόλο τους. Οι εκδοχές αυτές αφορούν τη «ψυχολογική άποψη», τη θετική ή αρνητική επίδραση που μπορεί να έχει ένας νόμος-πλαίσιο για τις βιβλιοθήκες. Πρέπει με άλλα λόγια, ο νόμος-πλαίσιο των εθνικών δικτύων να περιέχει αρχές και θέσεις σύμφωνες με την πολιτικο-οικονομική πραγματικότητα, την κοινωνική δομή, την ψυ-

χοσύνθεση του λαού της χώρας στην οποία απευθύνεται, να είναι γλωσσικά σωστά διατυπωμένος, δηλαδή να χρησιμοποιεί την καθιερωμένη ορολογία της επιστήμης της βιβλιογραφίας και βιβλιοθηκονομίας. Πρέπει να περιέχει καινοτομίες πραγματοποιήσιμες, εφικτές, διατυπωμένες με ακρίβεια και σαφήνεια, έτσι ώστε να παρέχονται εγγυήσεις αποδοχής και αυτόματης επιβολής τους και να έχουν τη δυνατότητα οι φραστικές καινοτομίες και αρχές να μετουσιώνονται σε πράξη.

Συμπερασματικά: Ο νόμος-πλαίσιο που αφορά τα εθνικά δίκτυα βιβλιοθηκών διατυπώνει νέες αρχές για τη δομή, τη διοίκηση και οργάνωση των βιβλιοθηκών, χαράζει τα γενικά της πλαίσια, χωρίς να υπεισέρχεται σε λεπτομέρειες που πιέζουν ψυχολογικά και φοβίζουν τους βιβλιοθηκάρους. Ποιός βιβλιοθηκάριος δεν θα φοβόταν τις συνέπειες της καταχρηστικής άσκησης εξουσίας από το κεντρικό διοικητικό όργανο του δικτύου, όταν η διατύπωση του νόμου-πλαισίου θα ήταν τέτοια ώστε να μπορεί να οδηγήσει σε γραμματική ή επιστημονική παρερμηνεία; Η νομική κουλτούρα δεν είναι πάντοτε τέτοια, ώστε να βοηθάει στην παραγωγή νόμων και διαταγμάτων με ορολογία σύγχρονη και βι-

βλιοθηκονομικά σωστή. Τα τελευταία μάλιστα χρόνια, η αυτοματοποίηση των λειτουργιών των βιβλιοθηκών με τη χρησιμοποίηση ηλεκτρικών υπολογιστών, κύρια των μικροϋπολογιστών οδήγησε στην εισβολή στο χώρο της βιβλιοθηκονομίας πλήθους όρων που προέρχονται από την επιστήμη της πληροφορικής και της οργανωτικής. Για το λόγο αυτό πολλές λειτουργίες και φάσεις διαδικαστικές στο όλο κύκλωμα της διακίνησης του έντυπου και μη έντυπου υλικού των βιβλιοθηκών και των δικτύων δεν γίνονται εύκολα κατανοητές από τον κοινό νομοθέτη-μη γνώστη των βιβλιοθηκονομικών πραγμάτων. Η σωστή νομοθεσία βοηθάει στην ολοκλήρωση των βιβλιοθηκονομικών προγραμμάτων και τελικά στην ανέλιξη του πολιτιστικού επιπέδου των λαών, όπου άλλωστε αποβλέπουν και τα οργανωμένα εθνικά δίκτυα βιβλιοθηκών. Ένας σωστός και σύγχρονος νόμος-πλαίσιο αποτελεί τον οδηγό για την οργάνωση των διαφόρου τύπου βιβλιοθηκών των υποδικτύων, αφού θα δίνει τις προδιαγραφές για τη σωστή υποδομή, για τις ελάχιστες προϋποθέσεις που πρέπει να συγκεντρώνουν οι βιβλιοθήκες προκειμένου να υπαχθούν σε ένα σύστημα. ■

